

Vedlegg til

Strategi for verdiskaping i Kristiansandsregionen

BIRKENES | IVELAND | KRISTIANSAND | LILLESAND | LINDESNES | VENNESLA

Innholdsfortegnelse

1. Strategi for verdiskaping.....	3
1.1 Strategien kort fortalt	3
2. Bakgrunn for strategien.....	5
3. Andre planer som gir føringer for strategivalgene.....	8
3.1 Nasjonale planer og satsinger.....	8
3.2 Regionale planer og satsinger	10
4. Om Kristiansandsregionen	12
4.1 Regional analyse av Kristiansandsregionen - Telemarksforskning.....	13
4.1.1 Arbeid.....	14
4.1.2 Befolkningsutvikling	18
4.1.3 Bostedsattraktivitet	19
4.1.4 Utdanning	22
4.1.5 Verdiskaping.....	23
4.1.6 Produktivitet.....	24
4.1.7 Nyetableringer	26
4.1.7 Bedriftsflyttinger.....	28
4.2 Om næringslivet i regionen.....	29
4.3 Statistikk om kommunene i Kristiansandsregionen	31

Dette vedlegget til planen inneholder analyser og bakgrunnsmateriale for verdiskapingsstrategien

1. Strategi for verdiskaping

Verdiskapingsstrategien er det langsiktige fundamentet for næringsarbeidet i kommunene som vedtar planen. Formålet med strategien er å forankre kommunenes næringsarbeid og sikre at arbeidet prioriteres og samsvarer med gjeldende planer og politiske prioriteringer. Strategien har et høyt ambisjonsnivå og legger føringer for næringsarbeidet i kommunene som vedtar planen.

Regionens næringsliv og andre viktige aktører har gitt sine innspill i arbeidet med planen, som skal følges opp med handlingsplaner med en felles del for alle seks kommunene i regionen, og en lokal del tilpasset den enkelte kommune.

Ved en helhetlig og målrettet politikk ønsker kommunene å påvirke og stimulere til vekst og verdiskaping i hele Kristiansandsregionen. Kristiansand er regionsenter for Agder og en av Norges storbyer. Mye av veksten i Norge konsentrerer seg i større grad omkring de store byene, urbaniseringstrenden er også tydelig på Agder, hvor veksten i verdiskaping, befolkning og sysselsetting i stadig større grad konsentrerer seg om Kristiansandsregionen. Storbyen har utviklet seg til en sterkt, vekstkraftig og godt integrert bo- og arbeidsmarkedsregion.

Verdiskapingsstrategien har et langsiktig perspektiv med oppfølgende handlingsplaner som rulleres jevnlig. Det er et strategisk, overordnet dokument, og vil derfor ikke berøre enkelt næringer, bedrifter, program eller spesifikke prosjekter.

1.1 Strategien kort fortalt

Sammen utgjør Kristiansandsregionens seks kommuner Birkenes, Iveland, Kristiansand, Lillesand, Lindesnes og Vennesla en kraftfull motor for regional utvikling på Sørlandet. Verdiskapingsstrategien tar utgangspunkt i regionens positive utvikling med en ambisiøs visjon:

Regionen er landets lendende fornybarregion

Hele Agder er viktig for å oppnå bærekraftig verdiskaping og posisjonering av landsdelen. Region Kristiansand vil derfor bidra til økt samarbeid med fylkeskommunen, øvrige kommuner og regionråd, næringsliv og andre aktører i Agder.

Strategien er overordnet og gir retning for næringsarbeidet i kommunene i Kristiansandsregionen. Den skal bidra til en helhetlig og regional tilnærming til bærekraftig verdiskaping, og følges opp med egen handlingsplan.

Primærmålgruppen er næringsliv, virksomheter, studenter, besøkende og innbyggere.

For kommunene i Kristiansandsregionen har vi satt oss følgende hovedmål:

Kristiansandsregionen er landets mest attraktive og bærekraftige region

For å nå posisjonen har strategien seks viktige satsingsområder:

- Energinæringer
- Infrastruktur og næringsareal
- Opplevelser
- Arbeidsplasser og kompetanse
- Internasjonal konkurransevne
- Innovasjonskraft og omstilling til et bærekraftig lavutslippssamfunn

Strategien legger til grunn tre strategiske grep som bidrar til kommunenes verktøykasse for å nå målene:

- Samhandling: Videreutvikle forpliktende samarbeid
- Bærekraft: Legge bærekraftig utvikling til grunn for verdiskaping
- Kommunikasjon: Bruke strategisk kommunikasjon som verktøy for posisjonering

2. Bakgrunn for strategien

Bakgrunn

Etter initiativ fra Kristiansand kommune sommeren 2022 ble de øvrige kommunene i Region Kristiansand invitert til å delta i rullering av strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen, som ble vedtatt i 2014. De fem kommunene i regionen behandlet forespørselen politisk i august/september 2022 og alle ga sin tilslutning til arbeidet.

Prosjektgruppen består av næringsnettverket og administrasjonen i Region Kristiansand, som også ivaretar prosjektledelse:

Birkenes kommune: Arild Tveide

Iveland kommune: Egil Mølland

Kristiansand kommune: Geir A. Haugum, Tor Sommerseth og Susanne Lende

Lillesand kommune: Merete Holtan

Lindesnes kommune: Kjell Rune Olsen

Vennesla kommune: Torgeir Haugaa

Region Kristiansand: Tone Marie Nybø Solheim og Randi Røinaas Lomeland (prosjektleder)

Regionrådet i Region Kristiansand er styringsgruppe.

Slik har prosjektgruppa jobbet

Prosjektgruppen var samlet til møte i august 22, hvor det ble lagt en tidsplan for arbeidet, med forslag om å ha strategien til endelig politisk behandling i nye by- og kommunestyre våren 2024. Styringsgruppen fikk prosjektplan til behandling 22.09.22, med følgende vedtak:

Prosjektplan for rullering av strategisk næringsplan vedtas, men justert til en kortere tidsplan, slik at den kan legges fram for by- og kommunestyrene til endelig behandling våren 23.

Prosjektgruppen fikk dermed en vesentlig kortere tidslinje for arbeidet med ny strategi, som startet i oktober 22. Underveis i arbeidet har strategien fått nytt navn, strategi for verdiskaping i Kristiansandsregionen.

Prosjektgruppa «kickstartet» arbeidet med en tur til Trondheim, Bergen og Stavanger på tre dager 17. – 19. oktober 22. Formålet med studieturen var å få innspill til og inspirasjon fra hvordan de har utformet sine planer, prosess, strategi, tips og råd for næringsutvikling mm.

Deretter fortsatte arbeidet med innhenting av bakgrunnsmateriale, fakta, analyser mm. Det er gjort en grundig gjennomgang av strategier i kommunene i regionen, næringsstrategier i andre regioner og statistikk fra fylkeskommunen over status i den enkelte kommune. Disse er beskrevet nærmere i kapittel 4. NAV Agders status fra oktober 22 på arbeidssøkere, ledighetstall og utenforskap er også tatt med i arbeidet med strategier.

En egen analyse av Kristiansandsregionen ble i november bestilt fra Telemarksforskning, som i mange år har gjennomført regionale analyser i hele Norge. Funn fra denne rapporten er beskrevet grundig i dette bakgrunnsdokumentet, i kapittel 4.

Prosjektgruppa har hatt ukentlige møter gjennom høsten og vinteren 22/23 for å jobbe fram satsingsområdene i den nye strategien – som ble presentert for styringsgruppa 16. desember 22.

Medvirkning og innspillmøter

Prosjektgruppa har gjennom november, desember og januar invitert til møter, workshops og innspillmøter med sentrale aktører i regionen for å få innspill og forankre prosjektgruppens arbeid underveis i prosessen. Aktørene som har bidratt underveis er Agder fylkeskommune, Innovasjon Norge, NHO Agder, Universitetet i Agder, Ungt Entreprenørskap, Visit Sørlandet, Å Energi, Næringsforeningen i Kristiansandsregionen, Birkenes næringsforum, Mandal industri og næring, og Vennesla næringsforening.

Prosjektgruppa har også presentert strategien under et frokostmøte hos Næringsforeningen i Kristiansandsregionen.

Spørreundersøkelse toppledere i næringslivet

Det ble gjennomført en spørreundersøkelse til næringslivsledere i regionen, som ble sendt ut til en liste satt sammen av de fire næringsforeningene i regionen. Invitasjon til undersøkelsen ble også sendt via næringsforeningen, og det kom 11 svar fra toppledere i det regionale næringslivet. Svarene er tatt med i arbeidet med strategien og satsningsområdene.

Spørsmålene som ble stilt i undersøkelsen var:

- Hva skal til for at regionens nye næringsstrategi skal få en positiv betydning for din bedrift/organisasjon de kommende 2-3 årene?
- I lys av den utfordrende tiden vi nå er oppe i – hva vil etter din mening være hovedutfordringene for næringslivet i Kristiansandsregionen de kommende 2-3 årene?
- Med utgangspunkt i disse utfordringene, hva mener du næringsstrategien til Kristiansandsregionen bør ha særskilt søkelys på?
- I forarbeidet til næringsstrategien har noen tema blitt trukket fram som særlig viktige satsingsområder:
Energinæringer (økt kraftproduksjon, nye energikilder som havvind, solenergi og elektrifisering med mer)
Infrastruktur og næringsareal
Arbeidskraft og kompetanse
Innovasjon og grønn omstilling
Opplevelser
Internasjonal konkurranseevne
Hva tenker du umiddelbart om disse? Er det noe du savner?
- Kommunene har rolle som både en tilrettelegger/forvalter og en mer aktiv samfunnsutvikler/pådriverrolle. Hvordan mener du kommunene bør tenke som sine roller og bidrag her i næringsutviklingssammenheng? Hvor bør vi 'sette inn støtet' primært?
- Hvis vi tenker lenger fram, og tenker oss at næringsstrategien skal ha et perspektiv fram mot 2030, hvordan tenker du at en ny næringsstrategi kan bidra til styrke å styrke regionens langsiktige konkurransekraft og attraktivitet?
- Hva legger du i begrepet "en god vertskommune"?
- Avslutningsvis, har du andre ønsker, synspunkter eller hjertesukk du ønsker å spille inn i den videre prosessen?

Intern administrativ høring i kommunene i regionen

Utkast til strategi var i januar 2023 på intern administrativ høring i kommunene i regionen. Innspill fra høringsrunden ble tatt med i arbeidet med justert versjon av strategien.

Offentlig høring

Strategien ble lagt til offentlig høring i tidsrommet 3. – 24. mars 2023. Det kom 11 høringssvar, som ble vurdert og noe tatt med i det endelige strategiutkastet.

Politisk behandling

Strategien blir lagt fram til endelig behandling i styringsgruppa 21. april 2023, før den går til politisk behandling i by- og kommunestyret før sommeren 2023.

Handlingsplaner

For å følge opp satsinger i verdiskapingsstrategien og bidra til å nå planens overordnede mål, forplikter kommunene seg til å utarbeide egne handlingsplaner med konkrete tiltak og oppfølgingsansvar. Prosjektgruppa starter våren 23 arbeidet med å kartlegge eksisterende handlingsplaner som er vedtatt i 2021 og utarbeider en felles regional handlingsplan med deadline 1. september 23. Kommunene lager deretter sin lokale del av handlingsplanen innen 31. desember 23.

3. Andre planer som gir føringer for strategivalgene

Det foreligger en rekke nasjonale, regionale og kommunale planer og satsinger som gir føringer som er relevante for kommunenes arbeid med verdiskaping. De viktigste er nevnt under.

3.1 Nasjonale planer og satsinger

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019 – 2023

For å fremme bærekraftig utvikling legger regjeringen fram nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Disse skal følges opp i kommunenes arbeid med strategier og planer.

Regjeringen legger vekt på at vi står overfor fire store utfordringer:

- Å skape et bærekraftig velferdssamfunn
- Å skape et økologisk bærekraftig samfunn gjennom blant annet en offensiv klimapolitikk og en forsvarlig ressursforvaltning
- Å skape et sosialt bærekraftig samfunn
- Å skape et trygt samfunn for alle

Regjeringen har bestemt at FNs 17 bærekraftsmål, som Norge har sluttet seg til, skal være det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største utfordringer, også i Norge. Det er derfor viktig at bærekraftsmålene blir en del av grunnlaget for samfunns- og arealplanleggingen.

De nasjonale forventningene inneholder fire satsingsområder. Hvert satsingsområde inneholder en beskrivelse og punktvis forventninger til fylkeskommunene og kommunene:

- Planlegging som verktøy for helhetlig og bærekraftig utvikling.
- Vekstkraftige regioner og lokalsamfunn i hele landet. Regjeringen forventer blant annet at fylkeskommunene og kommunene:
  - vektlegger arbeidet med å redusere utslipp av klimagasser, inkludert utslipp fra arealbruksendringer, mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging. Oppdatert kunnskap om forventede klimaendringer og konsekvenser brukes i planleggingen.
  - legger vekt på klimatilpasning og samfunnsikkerhet i sin planlegging, og legger de høye alternativene fra nasjonale klimaframskrivninger til grunn for arbeidet. Risiko- og sårbarhetsanalyser legges til grunn for plan- og byggesaksbehandlingen.
  - legger til rette for verdiskaping og næringsutvikling i alle deler av landet og mobiliserer og utvikler bedrifter og næringsmiljøer til å hevde seg nasjonalt og internasjonalt.
  - stimulerer til grønn omstilling, innovasjon, vekst i nye arbeidsplasser og et inkluderende arbeidsliv og setter av tilstrekkelige arealer som ivaretar samfunnets behov.
  - avsetter tilstrekkelig areal til ønsket vekst i oppdretts og havbruksnæringen gjennom oppdaterte planer, som også ivaretar miljøhensyn og andre samfunnsinteresser. Strategier for utvikling av havbruk utenfor kysten inngår i planene.
  - legger til rette for økt verdiskaping og nye grønne næringer innenfor jord- og skogbruk.
- Bærekraftig areal- og transportutvikling
- Byer og tettsteder der det er godt å bo og leve.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-2019/2023/id2645090/>

Grønt industriløft 2022

I regjeringens veikart for grønt industriløft staves det ut en retning for en grønn industrioffensiv. Målet er å skape verdier og lønnsomme jobber i hele landet, øke de grønne investeringene, øke eksporten fra fastlandet og kutte klimagassutslipp hurtig på veien mot lavutslippssamfunnet. Særlige innsatsområder er

- Havvind
- Batterier
- Hydrogen
- CO2-håndtering
- Prosessindustrien
- Maritim industri
- Skog- og trenæringen og øvrig bioøkonomi

<https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/gront-industriloft/id2920282/>

NOU 2023:3 Mer av alt – raskere – Energikommisjonens rapport

Utredningen inneholder en kartlegging av energibehovene og forslag til økt energiproduksjon, med mål om at Norge fortsatt skal ha overskuddsproduksjon av kraft og at rikelig tilgang på fornybar kraft fortsatt skal være et konkurransefortrinn for norsk industri: [NOU 2023: 3 - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/energi-og-klima/nou-2023-3-mer-av-alt-raskere-energikommisjonens-rapport/id2920282/)

EUs grønne vekststrategi Green Deal

Europakommisjonen la i 2019 fram melding for EUs grønne vekststrategi, European Green Deal. Denne beskriver en helhetlig tilnærming i EUs klima- og miljøpolitikk som går på tvers av politikkområder, og som ivaretar og innlemmer bærekraft i videre politikktutforming så vel som i gjennomføring og revisjon av eksisterende regelverk.

Målet om klimanøytralitet i EU i 2050 er styrende for innholdet i meldingen. Målet er å sikre en mer bærekraftig og sirkulær økonomisk utvikling med mindre forurensning og lavere klimagassutslipp, bedre helse, økt livskvalitet og nye arbeidsplasser. Den vektlegger et bredt partnerskap med både næringsliv, kommuner og regioner. I tillegg skal det sivile samfunn og innbyggerne engasjeres i omstillingen. Det legges vekt på å mobilisere finansiering og støtte til omstillingen, blant annet gjennom et nytt fond for rettferdig omstilling (Just Transition Fund).

Green Deal beskrives som en viktig del av Europakommisjonens strategi for å gjennomføre FNs 2030 agenda og bærekraftsmålene:

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/internasjonalt/gronn-giv/europas-gronne-giv/>

Nasjonal strategi for en grønn, sirkulær økonomi (2021)

Norge skal være et foregangsland for en grønn, sirkulær økonomi som utnytter ressursene bedre. EUs ambisjoner for en sirkulær økonomi i Europa er høye og vil få stor betydning for utviklingen av sirkulær økonomi i Norge: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-en-gron-sirkular-okonomi/id2861253/>

Felles energi- og industripolitisk plattform

Plattformen er et samarbeid mellom LO, NHO, Fellesforbundet, Industri Energi, El- og IT-forbundet, Norsk olje og gass, Norsk Industri, Energi Norge og Nelfo. I tillegg har en rekke bedrifter som Hydro, Equinor, Elkem og Aker BP vært med i prosjektet. Plattformen inneholder åtte konkrete ambisjoner frem mot 2030:

- Utvikle en verdikjede for havvind
- Videreutvikle og bygge en batteriverdikjede
- Etablere en storskala produksjon av hydrogen og ammoniakk
- Videreutvikle jobb- og verdiskaping fra petroleumsindustrien
- Skalere opp fangst og lagring av CO₂
- Reduksjon av karbonintensiteten i prosessindustrien og nye posisjoner i verdikjedene
- Satse tungt på utvikling av fornybarnæringen der oppgradering og fornyelse av vannkraften står sentralt.
- Et tydelig mål for energieffektivisering, minimum 10 TWH innen 2030.

Det anbefales også at nasjonale myndigheter tar initiativ til å utarbeide en nasjonal strategi for klargjøring av utvalgte industriområder og industriparker med internasjonale konkurransefortrinn, med tilgang på store arealer, energiforsyning, infrastruktur og kompetanse. Utviklingen av slike områder bør skje i samarbeid med relevante aktører og virkemiddelapparatet, fylkeskommunale og lokale myndigheter, industriparker og næringsklynger. Kommunenes rolle bør være å medvirke til at Agder får en posisjon her, for eks. gjennom et interkommunalt samarbeid mellom flere kommuner i landsdelen: <https://www.nho.no/tema/energi-miljo-og-klima/artikler/krafttak-for-industri-og-klimaomstilling/>

3.2 Regionale planer og satsinger

Regionplan Agder 2030

Regionplanen er et overordnet strategisk styringsdokument for hele Agder. Den beskriver de viktigste utfordringene og mulighetene for landsdelen, et ønsket fremtidsbilde for 2030 og hva som skal til for å nå målene: <https://agderfk.no/vare-tjenester/regionplan-agder-2030/>

Regional plan for bolig, areal og transport i Kristiansandsregionen 2023 – 2050 (BAT-planen)

Formålet med regional bolig, areal og transportplan for kommunene i Kristiansandsregionen er å fremme en bærekraftig by- og stedsutvikling i hele regionen. Verdiskapingen skal styrkes, samtidig som arealforbruket og transportarbeidet effektiviseres og klimagassutslippene reduseres. Natur, matjord og kulturmiljøer skal sikres. Til sammen skal dette fremme folkehelse og gode levekår. Planen er revidert i forbindelse med at Lindesnes kommune ble en del av Region Kristiansand og er på høring våren 2023. Det er samtidig utarbeidet ny mobilitetsplan og ny plan for senterstruktur for hele Agder, disse tre planene er utarbeidet parallelt og må ses i nær sammenheng: <https://agderfk.no/vare-tjenester/regional-planlegging-og-utvikling/pagaende-planarbeid/regional-plan-for-bolig-areal-og-transport-i-kristiansandsregionen/>

Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping Agder 2015–2030

Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping Agder 2015–2030 (VINN Agder) er Agders verdiskapingsstrategi basert på samarbeid og samhandling mellom næringsliv,

institusjoner og offentlig sektor. Formålet med planen er å legge til rette for økt samarbeid og kompetansedeling som et bidrag til økt konkurransevne og bærekraftig verdiskaping ved hjelp av innovasjon i privat og offentlig sektor i hele Agder: <https://agderfk.no/vare-tjenester/naring-fou-og-internasjonalt-samarbeid/planer-og-strategier/vinn-agder/>

Electric Region Agder

Visjonen er å skape verdens første helelektriske samfunn på 100 % fornybar energi innen 2030. Agder må kutte 45 % av sine CO2-utslipp for å nå Paris-avtalen. Da blir elektrifisering viktig. Mer enn 50 regionale selskap har gått sammen om visjonen, <https://electricregionagder.com/>

Fremtidens havvind

Fremtidens havvind er et regionalt samhandlingsprosjekt som skal utrede havvind på Agder. Hensikten til prosjektet er blant annet å kartlegge markedet, hvilke aktører er involvert, hva kan bedrifter i Agder levere inn mot næringskjeden samt den generelle forståelsen av havvind. Det er utviklet et avansert verktøy/presentasjon av mulighetene ved havvind. Fremtidens Havvind bidrar til å styrke samhandlingen mellom næringsliv, offentlig sektor og akademia for at Agder skal lykkes innenfor havvind satsingen og bidra til det grønne skiftet. Deltagerne i dette prosjektet består av GCE NODE, NHO Agder, NCE EYDE, UiA, Agder Fylkeskommune, Green Energy Network og Næringsalliansen i Agder: <https://www.fremtidenshavvind.no/>

Agder Batteri

Agder Batteri er etablert som et prosjekt for å utvikle innovasjons-økosystemet for vekstbedrifter innen batteriindustri i Agder. Samarbeidspartnere er UiA, Agder Energi, Elkem, Glencore, UiA, Prosjektnavigator, NCE Eyde, og delfinansieres av Sørlandet kompetansefond. Agder Batteri vektlegger:

- Delingsarena- webinarer og nettverk for kompetansedeling
- Vertskapsattraktivitet
- Kompetansebygging og utdanning tilpasset behov knyttet til batteriverdikjeden
- Innovasjonsarena for energisystemer, gjenbruk og resirkulering av batterier

<https://www.eydecluster.com/no/innsatsomraader/batteriverdikjede/agder-batteri/>

Andre kommunale planer

I arbeidet har prosjektgruppa sett på næringsstrategiene i storbyene Trondheim, Bergen og Stavanger og funnet inspirasjon i flere av disse. Det har også vært en grundig gjennomgang av eksisterende strategier i de seks kommunene i regionen, blant annet en nylig vedtatt næringsstrategi for Lindesnes kommune: <https://www.lindesnes.kommune.no/strategisk-naeringsplan.6514260-503317.html?showtipform=2>.

Prosjektgruppa har gjennom den interne høringen i kommunene også fått innspill om en rekke øvrige planer i kommunene som vi har forsøkt å hensynta i arbeidet med verdiskapingsstrategien der det har vært relevant.

4. Om Kristiansandsregionen

Kristiansandsregionen består av kommunene Birkenes, Iveland, Kristiansand, Lillesand, Lindesnes og Vennesla. Med sine over 172 000 innbyggere bor 55 % av befolkningen i Agder i regionen, som er den største bo- og arbeidsmarkedsregionen mellom Stavanger og Oslo. Det er 82 000 sysselsatte i regionen, noe som utgjør vel 57 % av den samlede sysselsettingen på Agder.

Regionen er sterkt integrert med en høy grad av pendling mellom kommuner og tettsteder, med landsdelshovedstaden Kristiansand som det naturlige midtpunktet. Med strategisk beliggenhet nær Europa har regionen lenge hatt et internasjonalt orientert arbeidsliv som gir gode forutsetninger for videre verdiskaping i regionen.

Kristiansandsregionen står i sterk konkurranse med de andre storbyregionene i landet. Det vil kreve offensiv innsats å sikre fortsatt vekst i regionen, med nytenkning og søkelys på bærekraft. Arbeidskraft og kompetanse er en økende knapphetsfaktor og for å lykkes med verdiskaping må vi gjøre det attraktivt å jobbe, bo, studere og besøke regionen.

Verden er i endring med tap av natur og biologisk mangfold, klimaendringer, demografiske endringer og urbanisering, som påvirker både samfunnsliv, arbeidsliv og naturen. FNs globale bærekraftsmål gir viktige premisser for bærekraftig utvikling også i norske kommuner, mens FNs Naturavtale forplikter verden til å verne 30 % av hav- og landområdene innen 2030. Vi må omstille oss i alle sektorer fram til 2050, for å lykkes.

Tilgang til rimelig fornybar energi har vært et av regionens sterke konkurransefortrinn, som nå er under sterkt press. Det medfører store utfordringer for næringslivet og industrien i vår region. Derfor er det viktig å få på plass produksjon av mer energi, men også økte investeringer i energinæringer.

Flere enn landsgjennomsnittet står utenfor arbeidslivet i vår region, om vi klarer å redusere utenforskap vil det gi gevinster for den det gjelder, men også for samfunnet..

For å lykkes er det også avgjørende at kommunene i regionen samhandler og trekker i samme retning for å nå felles målsettinger. Næringsutvikling skjer på tvers av kommunegrenser og vi må tenke regionalt når vi skal øke bærekraftig verdiskaping i regionen.

Regionens fortrinn

Kristiansandsregionen har en lang og stolt industritradisjon. Sterke kompetansemiljøer, næringsklynger og virksomheter har utviklet høyteknologiske løsninger i verdensklasse og opparbeidet en kompetanse få kan matche.

Industriens sterke stilling er særlig viktig for regionens verdiskaping. For å hevde seg i den internasjonale konkurransen, har spesielt prosessindustrien vist stor evne til å utvikle og ta i bruk ny teknologi som har gjort flere aktører verdensledende i sitt marked.

Regionen er også vertskap for verdensledende bedrifter innen oljeleverandørindustri, en bransje som nå retter sin kompetanse mot fornybar energi. To nasjonalt og globalt ledende industriklynger, NCE Eyde og GCE NODE har sine tyngdepunkt i Kristiansandsregionen.

Om regionen vår skal opprettholde den sterke stillingen som kompetanseregion, er tilgang til dyktige fagfolk med riktig kompetanse en kritisk forutsetning. Både fagutdanning, fagskole og et ungt universitet har vært tilpasningsdyktige og legger til rette for å utvikle den kompetansen

næringslivet trenger. Universitetet tiltrekker seg unge mennesker fra store deler av landet, og bidrar til å øke hele regionens attraktivitet.

Nedbemanningen i oljeleverandørindustrien i 2015 bidro til at annen industri i landsdelen vår ble tilført betydelig kompetanse, som medfører at regionen i dag er kjent for betydelig teknologikompetanse.

Kristiansand er landsdelens knutepunkt for både vei-, jernbane-, sjøtransport og luftfart. 25 % av landets samlede godstransport med ferger går over Kristiansand Havn, i tillegg til en betydelig passasjerfrakt. Infrastrukturen rundt byen bygges ut for å betjene en økende befolkning og regionens voksende næringsliv. Den pågående utbyggingen av firefelts motorvei mot Stavanger stryker Kristiansandsregionen som en felles bo- og arbeidsmarkedsregion.

Tilgang til gode og sikre mobil- og bredbåndtjenester er en grunnleggende forutsetning for digitalisering i alle deler av samfunnet og her er regionen langt framme. Også når det gjelder kraftige transmisjonsnett som transporterer store mengder data er dekningen i vår region svært god. Det samme gjelder fiberkabler med direkte internasjonale forbindelser. Tre av de nyeste internasjonale kablene har landtak i Kristiansand. Sammen med god og stabil tilgang på ren og fornybar elektrisk kraft, gjør dette Kristiansandsregionen svært attraktiv og konkurransedyktig når det gjelder etablering av ny energiforedrende industri.

Kristiansandsregionen er blant de toneangivende i landet innen fornybar energi. Store, naturgitte vannkraftressurser, en ledende solcelleindustri og spisskompetanse om havet gir medvind for innovasjon og bærekraftig verdiskaping for fremtiden.

Med strategisk beliggenhet mot Europa og en verdensledende offshorenæring har landsdelen lenge vært en av Norges mest markante regioner på eksport.

4.1 Regional analyse av Kristiansandsregionen - Telemarksforskning

Denne strategien er et utgangspunkt for å forsterke arbeidet med attraktiv region for bosetting og næringsutvikling. Regionen har jobbet over lang tid med viktige parametere for å øke attraktiviteten, og forskning viser til følgende suksessfaktorer for en attraktiv region:

- Tilgjengelige og attraktive tomter til boliger og arealer til næring
- Sentrumsutvikling, skape mer attraktive små og store sentra for bolig, næring, kultur og besøk
- Styrke handel, reiseliv, aktiviteter og kultur for å være et interessant besøks- og bosted
- Næringsvennlige kommuner for industribedriftene
- Forankre felles ambisjoner i hver enkelt kommune og samarbeid mellom kommunene
- Styrke universitetet og være et attraktivt studiested

Telemarksforskning gjennomførte i november 22 regional analyse av Kristiansandsregionen, <https://regionalanalyse.no/rapport/11029/1/1> Under er noen av funnene i rapporten oppsummert.

Sammendrag for utviklingen i regionen

Kristiansandregionen har hatt sterk vekst i folketallet i den siste tiårsperioden. Det skyldes dels at regionen har en ung befolkning og fødseloverskudd. Kristiansandregionen har i tillegg hatt høy netto innflytting fra andre deler av landet. Kristiansandregionen har hatt en høy og positiv

bostedsattraktivitet i hele den siste tiårsperioden. I 2021 var det fortsatt en høy tilflytting og høy bostedsattraktivitet i Kristiansandregionen.

Arbeidsplassveksten i Kristiansandregionen har vært som landet i de siste ti årene. Det har vært litt høyere vekst i antall arbeidsplasser i det offentlige, men litt lavere arbeidsplassvekst enn landsgjennomsnittet i næringslivet. Arbeidsplassutviklingen i næringslivet i regionen har vært litt dårligere enn forventet i den siste tiårsperioden. Det skyldes hovedsakelig en nedgang i næringslivet i 2016 og 2017. I de siste fem årene har næringsutviklingen blitt bedre. I 2021 var det igjen stor arbeidsplassvekst i næringslivet i Kristiansandregionen.

Det er sannsynlig at det blir fortsatt befolkningsvekst i Kristiansandregionen fram til 2050. Hvis regionen beholder den sterke og positive bostedsattraktivitet, kan veksten bli ganske sterk. Aldersfordelingen i befolkningen i Kristiansandregionen tilsier at fødselsoverskuddet i regionen vil bli vesentlig lavere. En kan derfor ikke ta veksten for gitt. Dersom attraktiviteten til Kristiansandregionen blir lavere enn middels, vil veksten i folketallet stoppe opp. I de tre første kvartalene av 2022 har det vært høy innflytting og befolkningsvekst i regionen. Det ser derfor ut til at den gode utviklingen og høye veksten fra de siste årene fortsetter.

4.1.1 Arbeid

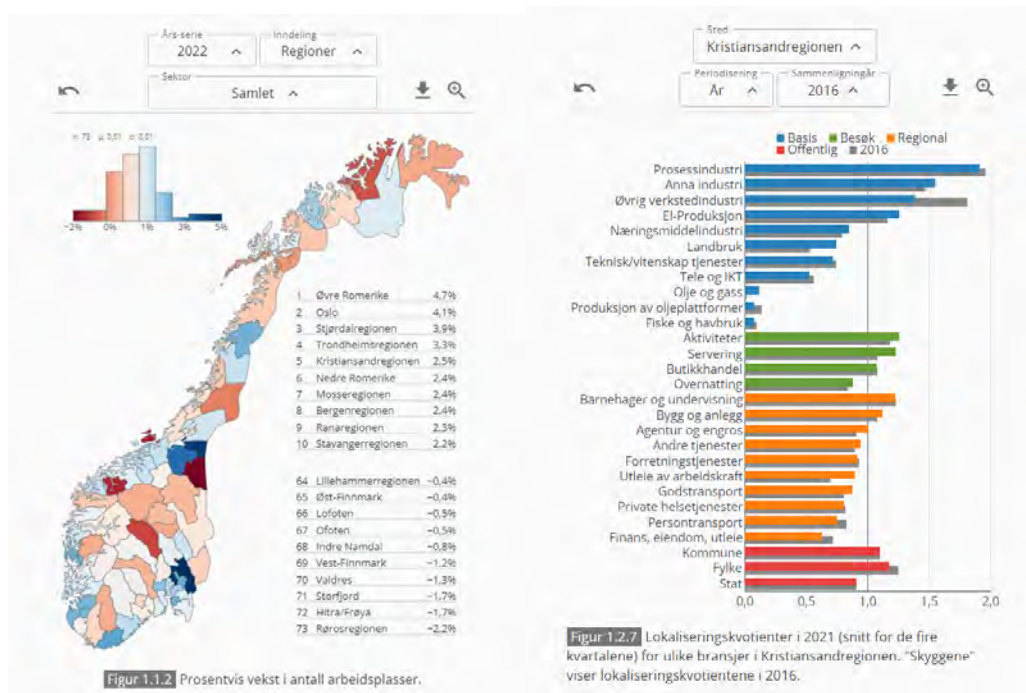
Arbeidsplassvekst

I 2022 var det regionene rundt de største byene i Norge som fikk den sterkeste arbeidsplassveksten. Kristiansandsregionen inntar en 5. plass med 2,5 % vekst i antall arbeidsplasser i 2022. Regionen har de ti siste årene hatt 1,3 prosentpoeng bedre vekst i antall arbeidsplasser enn landsgjennomsnittet, bare Trondheimsregion har hatt sterkere vekst i samme periode av sammenligningsregionene.

Ved inngangen til 2023 var det 56 615 arbeidsplasser i næringslivet i regionen, mens det var 27 336 arbeidsplasser i det offentlige.

Blant kommunene i Kristiansandsregionen har Lillesand hatt sterkest arbeidsplassvekst de siste 10 årene, etterfulgt av Lindesnes, Vennesla og Birkenes som har hatt sterkere arbeidsplassvekst enn landsgjennomsnittet. Kristiansand hadde samme vekst som landssnittet. Ser vi på veksten i 2022 har Lillesand og Kristiansand størst vekst i antall arbeidsplasser.

Kristiansandsregionen har en høy konsentrasjon av arbeidsplasser i basisnæringer som prosessindustri, annen industri, øvrig verkstedindustri og elproduksjon. Regionen har arbeidsplasser i alle bransjer.

Næringsattraktivitet

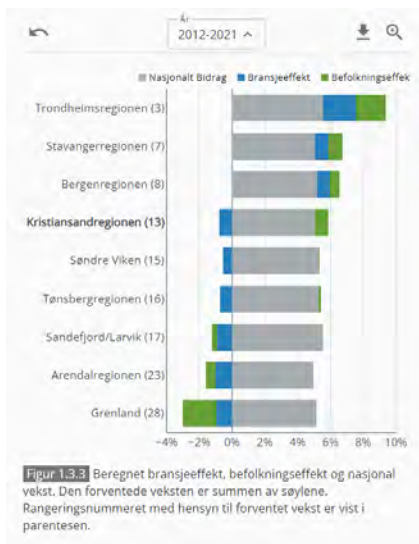
Arbeidsplassveksten i næringslivet på et sted blir påvirket av to strukturelle forhold: bransjesammensetningen og befolkningsveksten.

Områder med høyere vekst i folketallet enn gjennomsnittet vil få vekstimpulser til bedrifter som har et lokalt marked. De bransjene som blir påvirket av befolkningsveksten er handel, servering, bygg og anlegg, private barnehager og skoler og private helsetjenester. Arbeidsplassveksten antas også å bli påvirket av lokale forhold. Effekten av lokale forhold fanges opp av begrepet næringsattraktivitet.

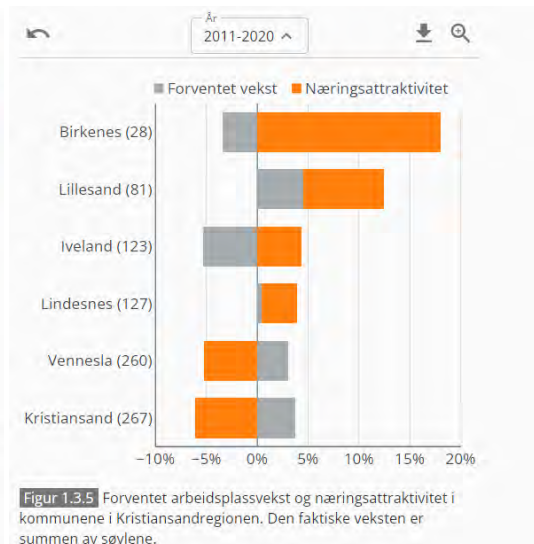
Kristiansandregionen har hatt en litt ugunstig næringsstruktur for vekst i denne tiårsperioden. Årsaken til det er at det er mye verkstedindustri, som har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i denne perioden. Bransjeeffekten har redusert veksten med 0,8 prosentpoeng i denne perioden. Befolkningsveksten i Kristiansandregionen har vært høyere enn landsgjennomsnittet. Det har gitt ekstra vekst i næringslivet, tilsvarende 0,8 prosentpoeng. Forventet arbeidsplassvekst i næringslivet i Kristiansandregionen har vært 5,1 prosent.

Næringsattraktivitet er differansen mellom faktisk og forventet vekst. Kristiansandregionen har hatt lavere vekst enn forventet de siste 10 årene, men noe høyere i 2021. Kommunene Birkenes, Iveland, Lillesand og Lindesnes har alle hatt bedre vekst i næringslivet enn forventet i den siste tiårsperioden. Det er Kristiansand som har trukket ned næringsattraktiviteten til regionen ved å ha langt lavere vekst enn forventet. Den lave næringsattraktiviteten i 2015 og 2016 skyldes nok at det var noen større verkstedindustribedrifter i Kristiansand som ble relativt sterkt rammet av oljekrisen.

I 2021 hadde Kristiansand positiv næringsattraktivitet, det vil si veksten ble høyere enn forventet. Det samme hadde Iveland, Lindesnes, og Birkenes. Vennesla og særlig Lillesand fikk en svakere utvikling enn forventet i næringslivet i 2021.

Figur 1.3.3. Beregnet bransjeeffekt, befolkningseffekt og nasjonal vekst. Den forventede veksten er summen av søylene. Rangeringsnummeret med hensyn til forventet vekst er vist i parentes.

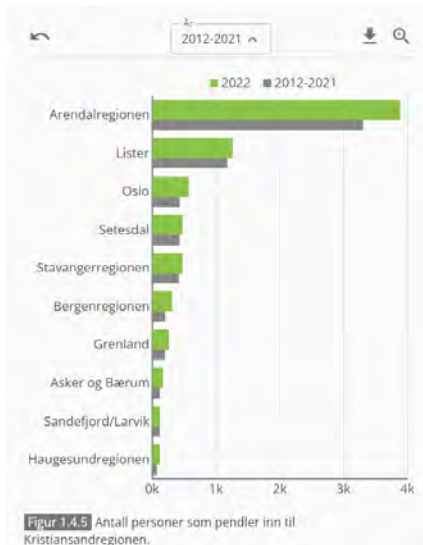
Figur 1.3.5. Forventet arbeidsplassvekst og næringsattraktivitet i kommunene i Kristiansandregionen. Den faktiske veksten er summen av søylene.

Pendling

Pendling er et viktig fenomen for å forstå den regionale utviklingen. Kristiansandregionen danner sitt eget arbeidsmarked. De fleste innbyggere, 88 prosent, som er sysselsatt arbeider i egen region.

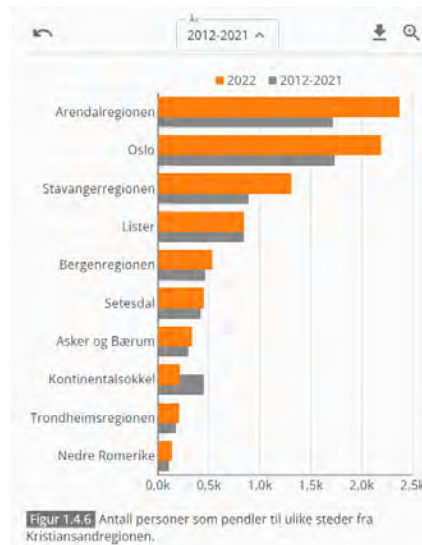
På slutten av 2022 var det 10 233 som pendlet ut av regionen, mens det var 9 256 som pendlet inn.

Innpendling til Kristiansandsregionen

Figur 1.4.5. Antall personer som pendler inn til Kristiansandregionen.

Utpendling fra Kristiansandsregionen

Figur 1.4.6. Antall personer som pendler til ulike steder fra Kristiansandregionen.

Kristiansand som har størst andel som arbeider i egen kommune (83,4 prosent). I Iveland jobber bare 32,5 prosent av de sysselsatte i egen kommune. 42,7 prosent av de sysselsatte i Vennesla jobber i egen kommune, mens 44,7 prosent av de sysselsatte i Vennesla jobber i Kristiansand.

Alle kommunene i regionen har en betydelig andel som pendler til Kristiansand. Kristiansand har et betydelig overskudd på arbeidsplasser og sysselsetter 4 454 personer utenfor kommunen (netttotal).

Benevning
Absolutte tall ^

Bosted	Arbeidssted						
	Kristiansand	Lindesnes	Lillesand	Birkenes	Iveland	Vennesla	Utenfor
Kristiansand	48 021	766	1 110	194	36	1 124	6 294
Lindesnes	1 559	7 815	31	3	2	39	1 686
Lillesand	1 566	12	2 581	202	2	28	1 130
Birkenes	668	19	303	1 098	26	96	416
Iveland	192	5	5	12	204	115	94
Vennesla	3 338	82	105	67	75	3 194	613
Utenfor	6 655	988	1 152	236	42	183	

Sysselsettingsandeler

Høy sysselsetting - at en stor andel av befolkningen har arbeid - er en viktig kvalitet. Høy sysselsetting gir mindre økonomiske forskjeller mellom folk og høyere skatteinntekter til kommunen. Høy sysselsetting henger også sammen med god folkehelse.

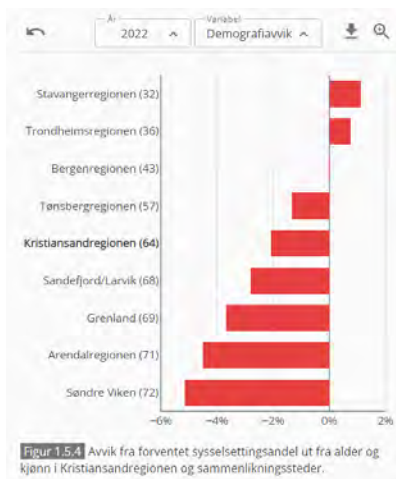
Kristiansandregionen har hatt en lavere sysselsettingsandel enn resten av landet i alle årene etter 2004. På slutten av 2022 var sysselsettingsandelen i Kristiansandregionen 66,5 prosent, mens andelen på landsbasis var 68,5 prosent.

Regionene på Vestlandet har generelt høy sysselsettingsandel, mens regionene i Hedmark, Østfold, Agder og Telemark har lav sysselsettingsandel.

Figuren under med demografiavviket gir et riktigere bilde av sysselsettingen i Kristiansandregionen og sammenlikningsstedene. Områder med positiv verdi har en høyere sysselsettingsandel enn landsgjennomsnittet når vi tar befolkningens sammensetning på alder og kjønn i betraktning.

Stavanger- og Trondheimsregionen har en høyere alderskorrigert sysselsettingsandel enn landet. Kristiansandregionen har klart lavere. Vi kan se rangeringsnummeret til Kristiansandregionen er 64 av 73 regioner. Det er lavt, men likevel er det fire av sammenlikningsregionene som har enda lavere sysselsettingsandel.

Alle kommunene i Kristiansandregionen har en lavere alderskorrigert sysselsettingsandel enn landet. Lillesand og Birkenes har nesten samme andel som landet, mens de andre fire har en lav sysselsettingsandel.

4.1.2 Befolkningsutvikling

Kristiansandregionen har hatt en ganske jevn vekst i folketallet siden 2000. Ved inngangen til 2023 var det 172 495 innbyggere i regionen.

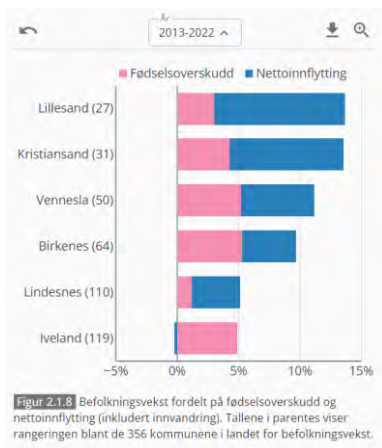
Befolkningsveksten i Kristiansandregionen har vært 29,7 prosent siden 2000. På landsbasis har veksten vært 22,6 prosent i samme periode. Befolkningen vokser mer enn resten av landet. Av sammenlignbare regioner er det bare Trondheimsregionen som har høyere befolkningsvekst. I 2022 har Kristiansandsregionen fortsatt høy befolkningsvekst og har den 15. høyeste befolkningsveksten av regionene dette året, det er høyest blant sammenligningsregionene.

Folketallet i Kristiansandregionen gikk opp med 2 546 innbyggere i 2022. Samme år økte antallet ukrainere med 1 016. Uten innvandringen fra Ukraina ville folketallet ha gått opp med 1 530 innbyggere.

Figuren under viser befolkningsveksten i kommunene i Kristiansandregionen i den siste tiårsperioden. Befolkningsveksten er splittet opp i nettoflytting og fødselsoverskudd.

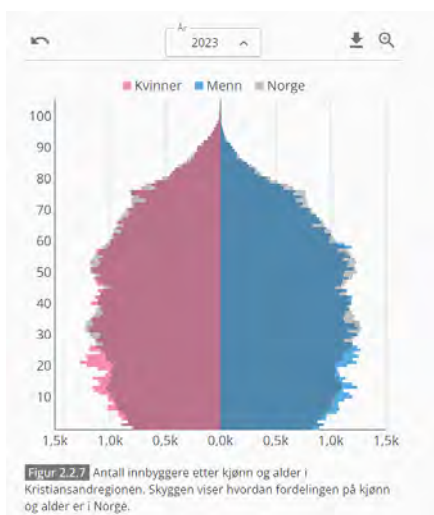
Lillesand har hatt sterkest befolkningsvekst av kommunene i Kristiansandregionen i den siste tiårsperioden som følge av høy innflytting. Kristiansand, Vennesla og Birkenes har hatt nesten like høy befolkningsvekst som Lillesand i denne perioden. Lindesnes og Iveland har også hatt vekst i folketallet, men lavere vekst enn de andre kommunene.

I 2022 hadde Kristiansand sterkest befolkningsvekst. Alle kommunene i regionen hadde ganske stor nettoinnflytting og befolkningsvekst dette året.

Innbyggere etter kjønn og alder

Kristiansandregionen har en alderspyramide som er ganske lik landet. Det er litt mindre andel eldre og en litt høyere andel under 25 år enn landet i 2022.

Flytting

Det er aldersgruppen 19 til 30 år som flytter oftest, år vi ser på flytting mellom kommuner i Norge. Etter 30 år faller flyttetilbøyeligheten og blir så mindre og mindre etter alder. Innvandringen har det samme mønsteret. Det er mange innvandrere i 20-årene og små barn. For de over 60 er det netto utvandring. Siden 2000 er det et sterkt sentraliserende flyttemønster i Norge, sentrale regioner får innflytting, mens distriktsregioner har utflytting.

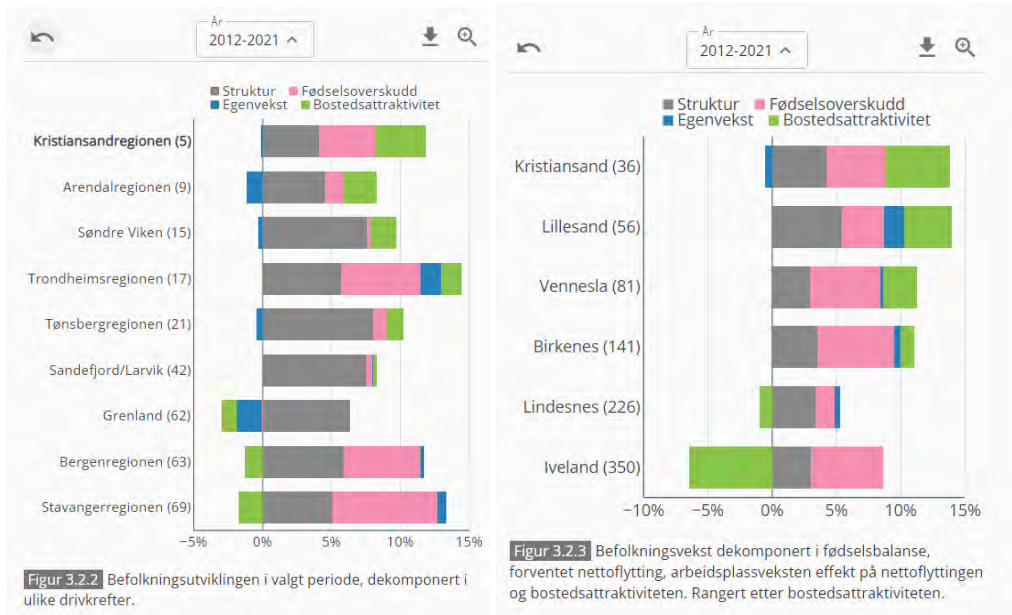
Kristiansandsregionen er på en 15. plass i nettoflytting med 4,56 prosent. Regionen har høyere innenlands tilflytting enn regioner som Stavanger- og Bergenregionen, men lavere tilflytting enn Søndre Viken og Tønsbergregionen den siste tiårsperioden. Lillesand, Kristiansand og Vennesla har hatt innenlands nettoinnflytting i den siste tiårsperioden. Birkenes, Lindesnes og Iveland har hatt innenlands netto utflytting i denne perioden.

4.1.3 Bostedsattraktivitet

Attraktivitetsmodellen skiller mellom to ulike typer drivkrefter til steders utvikling. For det første er det ytre, strukturelle forhold som stedet ikke kan gjøre noe med. Disse strukturelle forholdene kan vi modellere, slik at vi får et tall for hva som er stedets forventede nettoflytting. Den andre

typen drivkrefter er stedets egen attraktivitet som de selv kan påvirke. I dette kapitlet skal vi gjøre rede for modellen som vi bruker for å beregne stedenes forventede nettoflytting. Da kan vi samtidig se hvilke steder som har oppnådd en høyere nettoflytting enn forventet. Dette avviket mellom faktisk og forventet nettoflytting er en indikator for stedets bostedsattraktivitet.

Kristiansandregionen har den høyeste bostedsattraktiviteten av sammenlikningsregionene og er rangert som nummer fem av 73 regioner for bostedsattraktivitet i siste tiårsperiode.

Kristiansand og Lillesand har hatt høyest bostedsattraktivitet av kommunene i Kristiansandregionen i den siste tiårsperioden. Vennesla og Birkenes har også hatt positiv bostedsattraktivitet og fått flere innflyttere enn forventet. Lindesnes og Iveland har lavere nettoinnflytting enn forventet i denne perioden.

Boliger

Befolkningsvekst, bostedsattraktivitet, boligbygging og boligpriser henger sammen, men det er likevel kompliserte sammenhenger der årsaksforholdene er dunkle. Vi kan se at det er en ganske sterk statistisk sammenheng mellom boligbygging og bostedsattraktivitet, men det kan være vanskelig å skille hva som er årsaken. Er et sted attraktivt fordi det bygges mange boliger på stedet? Eller bygges det mange boliger fordi stedet er attraktivt som bosted?

Kristiansandregionen hadde langt høyere boligbyggingstakt enn landsgjennomsnittet fra 2006 til 2017. I 2018 og 2019 var boligbyggingstakten lavere enn landet, men ble høyere igjen i 2020, 2021 og 2022. I 2022 ble det bygget 5,9 nye boliger per 1000 innbyggere i Kristiansandregionen mens tilsvarende tall for hele landet var 5,2. I absolutte tall ble det bygget 1 003 nye boliger i Kristiansandregionen i 2022.

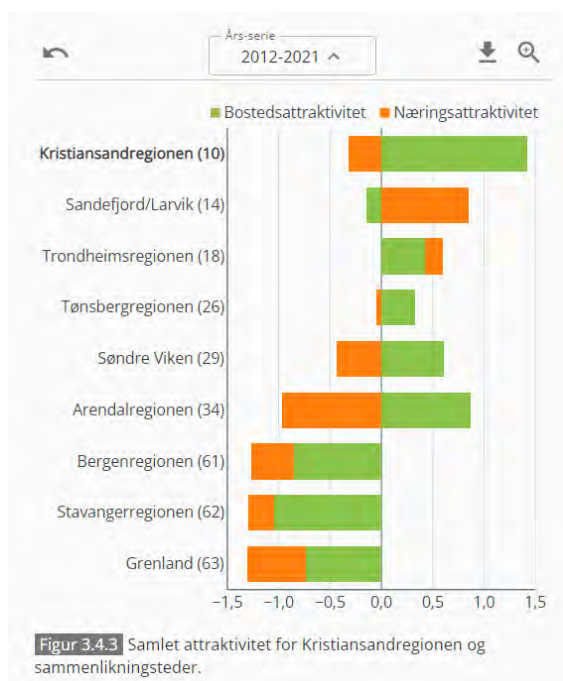
I 2022 var det klart høyest boligbyggingstakt i Kristiansand, men også de andre kommunene i regionen har høyere boligbyggingstakt enn gjennomsnittet i landet.

Samlet attraktivitet

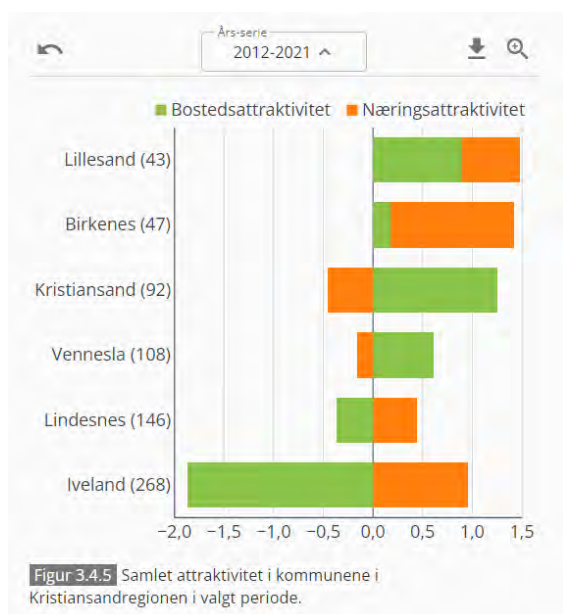
I figuren kan vi se hvordan Kristiansandregionen og sammenlikningsstedene kommer ut når det gjelder samlet attraktivitet i den siste tiårsperioden.

Kristiansandregionen har hatt høy samlet attraktivitet i den siste tiårsperioden. Det er den høye bostedsattraktiviteten som trekker opp. Næringsattraktiviteten har vært noe under middels. Kristiansandregionen er rangert som nummer 10 av de 73 regionene i landet for samlet attraktivitet i denne perioden. Det er bedre enn noen av sammenlikningsregionene.

I 2021 hadde Kristiansandregionen positiv attraktivitet både for næringsliv og bosetting.

Lillesand og Birkenes har begge hatt høy attraktivitet både for bosetting og næringsliv i den siste tiårsperioden. Kristiansand og Vennessla har vært attraktive som bosted, men ikke for næringsliv i denne perioden. Lindesnes og Iveland har vært attraktive næringskommuner, men ikke bostedskommuner.

4.1.4 Utdanning

Det er utdanningsnivået til den sysselsatte delen av befolkningen som er målt, gjennom å se på andelen som har fullført utdanning på minimum bachelor-nivå, det vil si minst tre års utdanning på høyskole eller universitet.

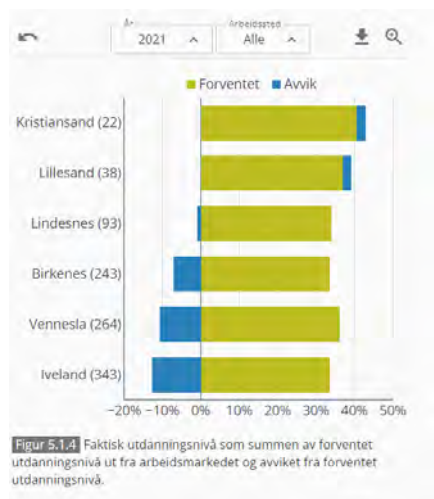
Utdanningsnivå i befolkningen

Andelen som har høyere utdanning øker gradvis ettersom en stadig høyere andel tar høyere utdanning. Etter hvert vil unge med høyere utdanning erstatte eldre arbeidstakere uten tilsvarende utdanning. Andelen av den sysselsatte befolkningen i Kristiansandregionen med minst tre års høyere utdanning i 2021 var 39,2 prosent. Det er litt lavere enn andelen for Norge, men langt høyere enn medianen av regionene.

Utdanningsnivået reflekterer i stor grad arbeidsmarkedet i regionene. Der det er et arbeidsmarked som etterspør arbeidstakere med høy utdanning er naturligvis også andelen bosatte med høyere utdanning størst.

Kristiansandregionen har lavere utdanningsnivå i befolkningen enn Trondheim-, Bergen-, Stavanger- og Tønsbergregionen. Felles for alle disse regionene er at de har et høyere utdanningsnivå i befolkningen enn arbeidsmarkedet tilsier. Det tyder på at folk med høyere utdanning ser ut til å foretrekke å bo i disse storbyregionene. Kristiansandregionen er rangert som nummer 11 av regionene når det gjelder utdanningsnivået i befolkningen.

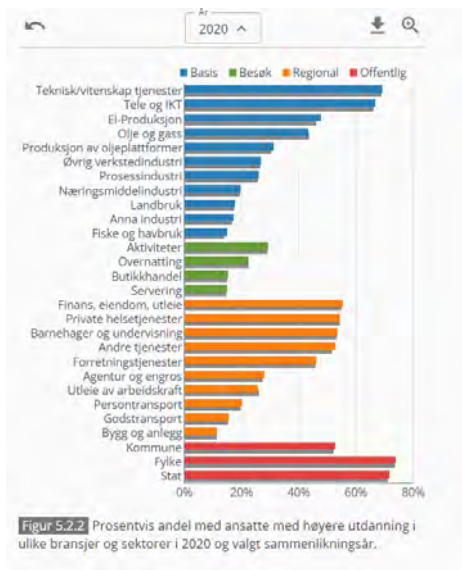
Kristiansand og Lillesand har et høyere utdanningsnivå enn de andre kommunene i regionen. Det kommer dels av at arbeidsmarkedet i disse to kommunene etterspør høyt utdannet arbeidskraft i stor grad slik at det blir et forventet høye utdanningsnivå i befolkningen. Kristiansand og Lillesand har i tillegg høyere utdanningsnivå fordi de har mange med høy utdanning boende i kommunene som pendler ut. Det tyder på at disse to kommunene er attraktive som bosteder for folk med høyere utdanning.

Figur 5.1.4 Faktisk utdanningsnivå som summen av forventet utdanningsnivå ut fra arbeidsmarkedet og avviket fra forventet utdanningsnivå.

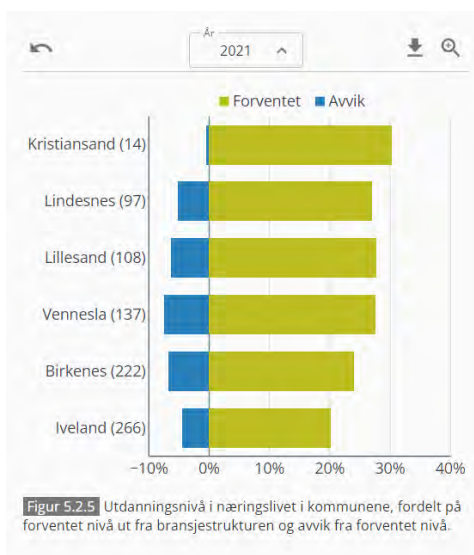
Utdanningsnivå i næringslivet

Næringslivet har en lavere andel ansatte med høyere utdanning enn offentlig sektor. Andelen av de ansatte i næringslivet med høyere utdanning i Kristiansandregionen var 27,5 prosent i 2021.

Kristiansandregionen har lavere utdanningsnivå i næringslivet enn Trondheims-, Bergen-, Stavanger- og Tønsbergregionen, men et høyere utdanningsnivå enn de andre sammenlikningsregionene. Kristiansandregionen er rangert som nummer 12 blant de 73 regionene i landet når det gjelder utdanningsnivå i næringslivet.

Kristiansand er rangert som nummer 14 av de 356 kommunene i landet når det gjelder utdanningsnivå i næringslivet. Næringslivet i Kristiansand har nesten samme utdanningsnivå som forventet ut fra at utdanningsnivået er som landsgjennomsnittet i alle bransjer. Lindesnes, Lillesand og Vennesla er også rangert over middels av kommunene, mens Birkenes og Iveland er rangert under middels.

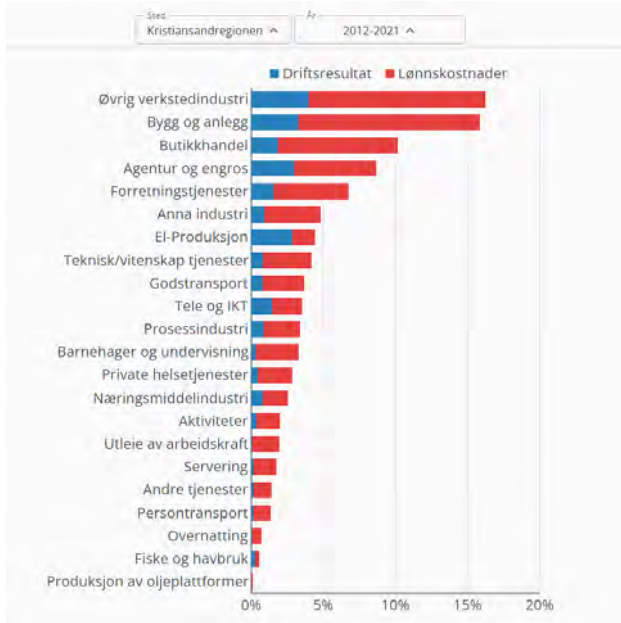
4.1.5 Verdiskaping

Vekst i verdiskaping er svært ulik fra bransje til bransje. Fiske og havbruk har hatt den sterkeste veksten de siste ti årene i Norge, etterfulgt av el-produksjon, bygg og anlegg.

Næringslivet i Kristiansandregionen sto for 2,64 prosent av landets verdiskaping i 2021. Andelen har ikke endret seg mye de tre siste årene, men var en del høyere tidligere. Siden 2009 har andelen til Kristiansandregionen sunket ganske mye. Det betyr at næringslivet i regionen har hatt lavere

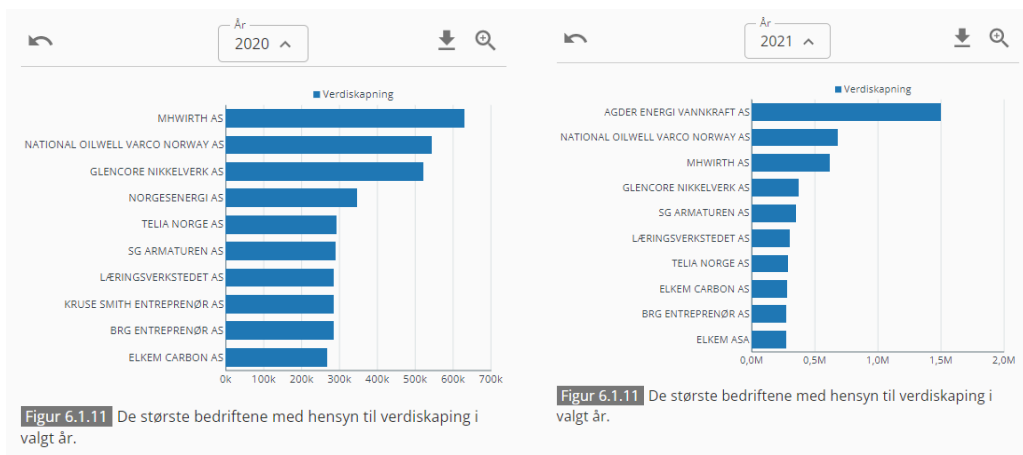
vekst i verdiskapingen enn ellers i landet. Merk at tre bransjer; oljeutvinning, finans og landbruk er utelatt i disse beregningene. I transportnæringen har rapporten sett bort fra bedrifter i utenriks sjøfart.

I Kristiansandregionen er det Øvrig verkstedindustri som har høyest verdiskaping i perioden 2012 – 2021, etterfulgt av Bygg og anlegg, Butikkhandel og Agentur og engros:

Lillesand, Vennesla, Lindesnes og Birkenes har hatt bedre vekst enn forventet den siste tiårsperioden. Kristiansand og Iveland har hatt lavere vekst enn forventet. Kristiansand har det klart største næringslivet og tallene for Kristiansand vil derfor prege tallene for regionen.

De ti største bedriftene i Kristiansandregionen varierer stort fra år til år, under er topp ti verdiskapere i 2020 og 2021. De rekordlave strømprisene i 2020 holder Agder Energi utenfor topp 10-lista, mens de går helt til topps i 2021 med rekordhøye strømpriser.

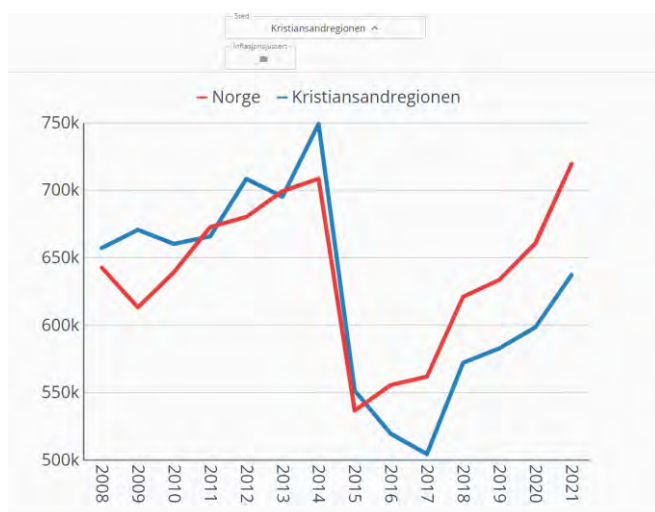
4.1.6 Produktivitet

Produktivitet er verdiskaping per ansatt. Det er viktig at arbeidsplassene er produktive, det vil si har tilstrekkelig verdiskaping per ansatt, for å være økonomisk bærekraftige.

Kristiansandregionen har hatt lavere produktivitet enn landsgjennomsnittet de siste seks årene.

Før det var produktiviteten høyere. I 2021 ble det skapt verdier for 637 000 kr per ansatt i næringslivet i Kristiansandregionen:

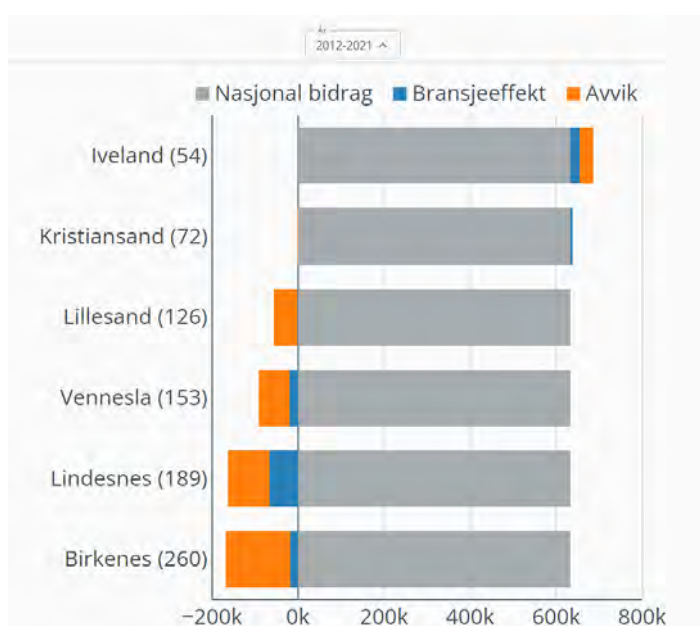

Produktiviteten i kommunene varierer svært mye. Alle de ti kommunene med høyest produktivitet i 2021 er kraftkommuner.

Kristiansandregionen har hatt lavere produktivitet enn forventet ut fra bransjestrukturen i den siste tiårsperioden. Likevel er den bransjusterte produktiviteten i Kristiansandregionen bedre enn de fleste av regionene. Rangeringsnummeret til Kristiansandregionen er 24 av 73 regioner når det gjelder produktivitet justert for bransjesammensetningen for den siste tiårsperioden.

I figuren under kan vi se analysen av produktiviteten i kommunene i Kristiansandregionen i den siste tiårsperioden. Produktiviteten er dekomponert i nasjonalt bidrag (gjennomsnittet for hele næringslivet), bransjeeffekten og avvik fra forventet produktivitet (som er nasjonalt gjennomsnitt pluss bransjeeffekten).

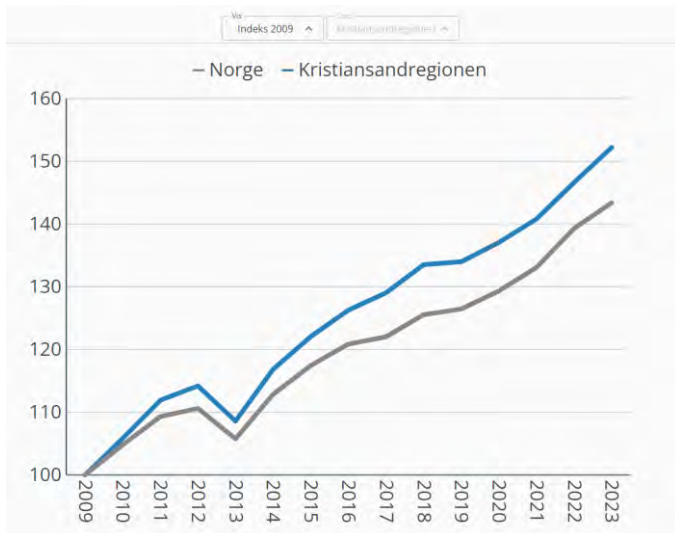
Iveland har høyest produktivitet av kommunene i Kristiansandregionen. Kristiansand er som landsgjennomsnittet, mens de andre kommunene har relativt lav produktivitet i næringslivet.

4.1.7 Nyetableringer

I Kristiansandregionen har antall bedrifter økt med 52,2 prosent siden 2009. Veksten i antall bedrifter har vært høyere enn i Norge, som vi kan se dersom vi ser utviklingen i antall bedrifter indeksert.

I absolutte tall er det til sammen 19 477 bedrifter i Kristiansandregionen. Av disse er 1 257 bedrifter tilhørende foretak som har hovedkontor utenfor regionen.

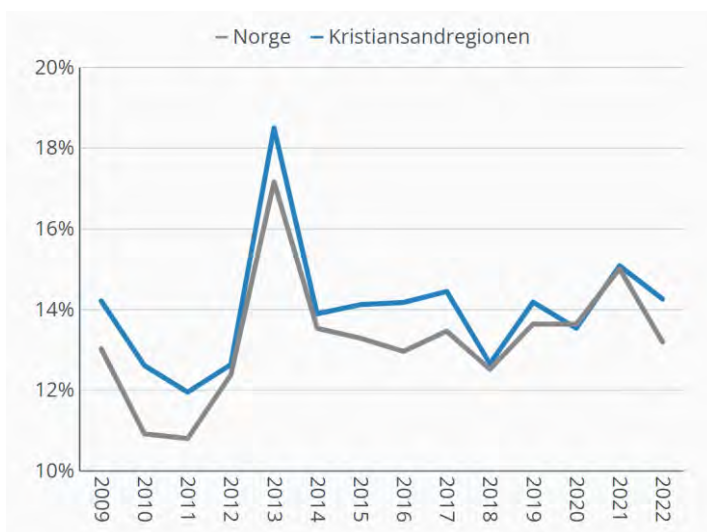

Etableringsfrekvens

Etableringsfrekvensen er antall bedrifter som er nyregistrert ett år i prosent av antall eksisterende bedrifter i begynnelsen av året.

Kristiansandregionen har hatt høyere etableringsfrekvens enn gjennomsnittet i noen år, men på gjennomsnittet i andre.

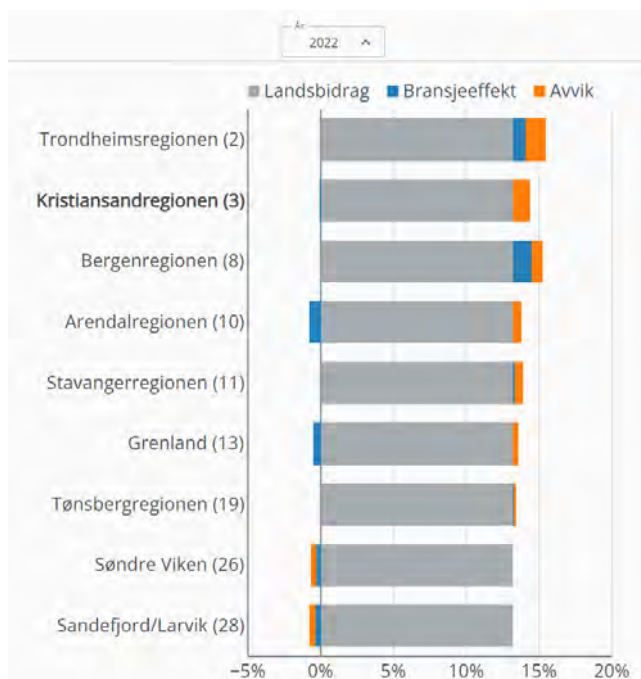
I 2022 var etableringsfrekvensen i Kristiansandregionen 14,3 prosent. Det var høyere enn landsgjennomsnittet. Det ble registrert 2 676 nye bedrifter i regionen dette året.

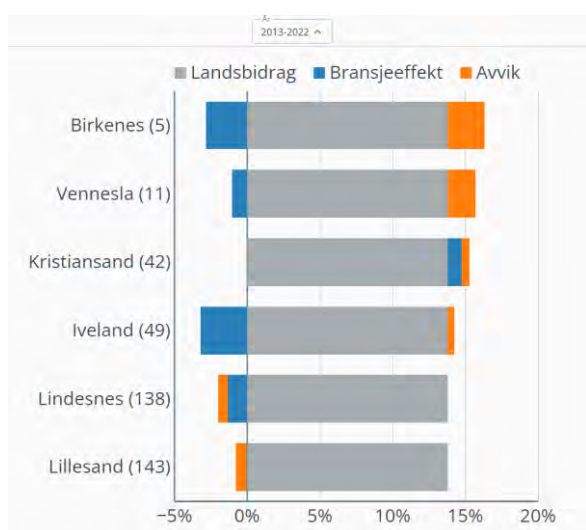
De store byregionene har generelt en mye høyere etableringsfrekvens enn gjennomsnittet for landet. Det skyldes dels at de har en stor andel bedrifter i bransjer med mange nyetableringer, men

også at det etableres generelt flere nye bedrifter i byene. Kristiansandregionen er nummer sju av regionene når det gjelder nyetableringer.

I 2022 var Kristiansandregionen nummer tre av regionene med hensyn til bransjejustert etableringsfrekvens.

Kristiansand har hatt høyest etableringsfrekvens av kommunene i regionen den siste tiårsperioden. Det er først og fremst fordi næringsstrukturen i Kristiansand har vært fordelaktig for etableringsfrekvensen. Hvis vi justerer for næringsstrukturen, er det Birkenes og Vennesla som har høyest bransjejustert etableringsfrekvens. Birkenes er rangert som nummer fem av de 356 kommunene i landet når det gjelder bransjejustert etableringsfrekvens i den siste tiårsperioden.

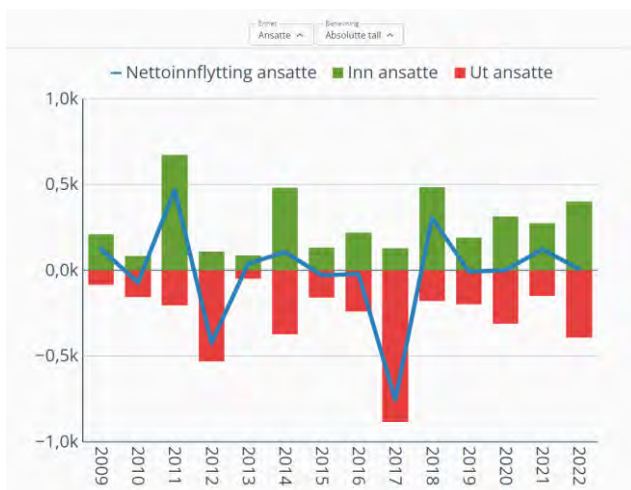

4.1.7 Bedriftsflyttinger

De siste årene har det vært over 10 000 bedrifter som flytter fra en kommune til en annen. Disse bedriftene har hatt til sammen mellom 20 og 30 000 ansatte. Flytting mellom kommunene er et nullsumspill, slik at det vil være noen kommuner som vinner og andre som taper på denne flyttingen av bedrifter og deres ansatte. Bedriftsflyttingen kaster også lys over forståelsen av næringsattraktiviteten. En del steder har oppnådd høy næringsattraktivitet gjennom å få tilflytting av bedrifter og arbeidsplasser.

I figuren kan vi se antall ansatte som har flyttet inn og ut av Kristiansandregionen år for år.

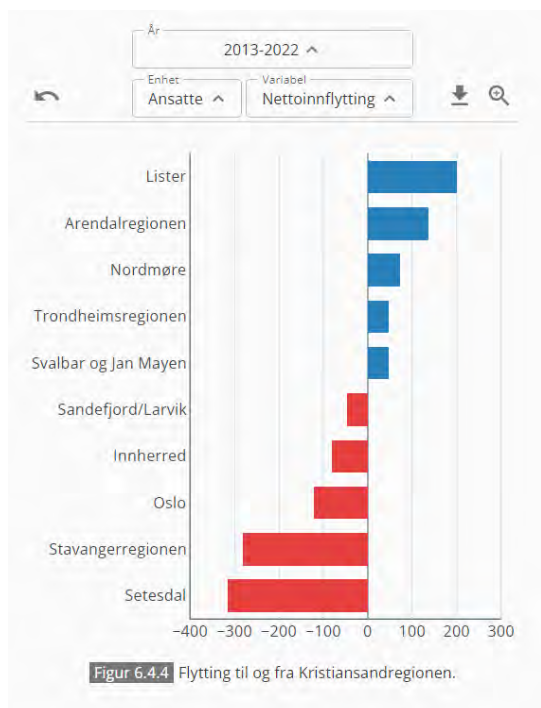
Kristiansandregionen hadde ganske stor netto utflytting av ansatte i 2012 og 2017. I 2011 og 2018 var det netto innflytting av ansatte til Kristiansandregionen. De siste fire årene har det vært små nettotall. I 2022 var det 401 ansatte som flyttet inn til regionen, mens det var 394 som flyttet ut.

I figuren kan vi se flyttebalansen mellom Kristiansandregionen og andre steder i den siste tiårsperioden, når vi teller antall ansatte. Figuren viser nettoutflyttingen mellom disse stedene og Kristiansandregionen i antall ansatte i den siste tiårsperioden

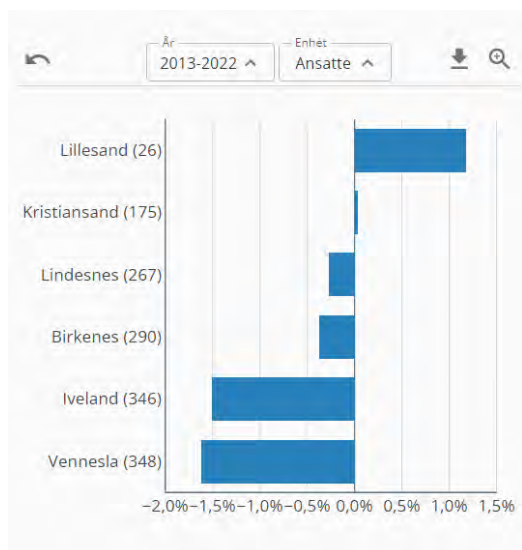
Kristiansandregionen har hatt en mest netto innflytting av ansatte fra Lister og Arendalregionen. Det er størst flyttetap i forbindelse med flytting av arbeidsplasser til Setesdal og Stavangerregionen.

I 2022 fikk Kristiansandregionen netto innflytting av ansatte fra Oslo og Arendalregionen, men tapte på flyttingen til Stavangerregionen, Innherred og Setesdal.

Bedriftsflytting internt i Kristiansandsregionen

I 2022 hadde Iveland og Lillesand høy netto innflytting (i prosent), mens Lindesnes, Vennesla og Birkenes hadde netto utflytting.

4.2 Om næringslivet i regionen

Næringsforeningen i Kristiansandsregionen NIKR gjennomførte i november 2022 en ny konjunkturundersøkelse blant sine medlemsbedrifter og andre bedrifter i regionen. 325 bedrifter svarte på undersøkelsen: <https://nikr-okonomiskrapport.no/>.

Oppsummering fra undersøkelsen:

Til tross for koronapandemien leverte næringslivet i Agder samlede omsetningstall på 196

milliarder kroner i 2020. NIKR har sett nærmere på tallene, og sjekket hvordan ulike bransjer og bedrifter ser på fremtiden.

Kort oppsummert viser undersøkelsen at næringslivet venter tøffere tider i 2023, med både oppsigelser og nedgang i omsetning og lønnsomhet.

Stadig færre tror på økt omsetning, nær halvparten tror på nedgang i lønnsomheten og kun 1 av 5 tror på en økning i antall ansatte neste år. Og 1 av 3 bedrifter oppgir at strømkostnadene truer deres eksistens.

Det er et næringsliv preget av usikkerhet. Krigen i Ukraina har uten tvil påvirket verden rundt oss. Næringslivet, og det private, kjenner på en stor uro.

Strømprisene har skutt i været, inflasjonen er høyere enn på lang tid, Norges Bank har svart med rentehevinger for å dempe presset, og lommeboka til både forbrukere og bedrifter har skrumpet. En støtdemper til dette er derimot kronekursen som styrker konkurransekraften for alle norske eksportører, som Agder har mange av.

En økende rente påvirker blant annet viljen til å investere i nytt, inkludert nybygg. Bygg og anlegg er ved siden av varehandel, den største private arbeidsgiveren innen fastlandsøkonomien.

Det tegnes et utfordrende bilde for bygg- og anleggsbransjen for 2023. Stopp i investering, både offentlig og privat, påvirker bransjen i sterk grad. Omsetning og lønnsomhet skal tydelig ned, og det forventes permitteringer og oppsigelser. 1 av 3 selskaper i bransjen oppgir forventet reduksjon i antall ansatte.

Bilbransjen hadde en nedgang i 2022, og de tror på ytterligere nedgang. Faktisk tror hele 8 av 10 innenfor bransjen på en nedgang i lønnsomheten. Tallene viser også at 1 av 3 skal redusere bemanningen. Det skal her presiseres at bransjen vil oppleve en naturlig reduksjon grunnet effektivisering. El-biler medfører mindre behov for verkstedtjenester og flere går over til agentløsninger for salg.

Handelsbransjen er den næringen som etter bil er de største pessimistene for 2023. Tilnærmet 50 % tror på en tilbakegang i det kommende året.

Energitoppen synes ennå ikke å være nådd. Høye energipriser vedvarer. Det betaler seg for selskapene i denne kategorien.

IKT-bransjen er, tradisjonen tro, store optimister, 7 av 10 tror på fortsatt omsetningsøkning. Lønnsomheten er noe ned i forhold til forventningene i 2022.

Transportbransjen tror på bedret omsetning i 2023. Hele 7 av 10 er optimister. Det er en bransje med pressede marginer, og økte drivstoffpriser, som ikke kan veltes over på kundene, noe som gjør optimismen mer avmålt i forhold til lønnsomhet.

Til slutt kommer vi ikke utenom strømprisene. Det er spesielt tre bransjer hvor strømprisene utgjør en reell trussel mot deres fremtid;

Bygg og anlegg er nevnt over. Men i særklasse er industrien, som er så avhengig av langsiktige og gode strømværetaler. Nær halvparten mener at strømkrisen er en reell trussel for deres fremtidige eksistens.

For serveringsbransjen er strømprisene nå blitt en faktor som gir redusert lønnsomhet. Dette var tidligere ikke en reell trussel for helt eller delvis nedstengning. Men en betydelig økning i kostnadene her kan nå true deres fremtid. Ved nedstengning vil risikoen da være til stede for at dette er en bransje som vil miste folk.

4.3 Statistikk om kommunene i Kristiansandsregionen

Fra Agder fylkeskommune har vi hentet oppdatert statistikk for de seks kommunene i Region Kristiansand. Det gjelder pendling, befolkningsframskriving, aldersbæreevne og bosettingsmønstre, samt kjappe tall og fakta om de seks kommunene.

Tabell 1: Pendlingsmatrise: Tabellen viser hvor mange i hver kommune som arbeider i egen og andre kommuner i kristiansandsregionen i 2022 (Kilde: SSB)

Bosted / Arbeidssted	Kristiansand	Vennesla	Lillesand	Lindesnes	Birkesnes	Iveland
Kristiansand	46 880	1 104	917	795	185	40
Vennesla	3 312	3 091	99	87	73	95
Lillesand	1 590	23	2 538	11	189	2
Lindesnes	1 462	37	24	7 801	5	1
Birkesnes	649	86	261	18	1 112	27
Iveland	174	131	4	9	14	213

Tabell 2: Tabellen viser befolkningsframskriving for kommunene i kristiansandsregionen fra 2022 til 2050. Kilde: SSB, 2022.

	2022, 1. kv.	Hovedalternativ	Lav vekst	Høy vekst
Birkesnes	5 342	6 154	5 497	6 777
Iveland	1 323	1 584	1 415	1 742
Kristiansand	113 737	136 728	121 809	150 718
Lillesand	11 279	13 103	11 752	14 390
Lindesnes	23 147	23 543	21 039	26 018
Vennesla	15 123	17 037	15 262	18 685
Sum	169 951	198 149	176 774	218 330

Tabell 3: Innbyggere i yrkesaktiv alder per pensjonist, framskrevet fra 2022. Kilde: SSB, 2022)

Kommune	2022	2040	2050
Birkenes	3,8	2,7	2,2
Iveland	4,3	2,9	2,4
Kristiansand	4,3	2,9	2,5
Lillesand	3,4	2,4	2,0
Lindesnes	3,3	2,1	1,8
Vennesla	4,4	2,9	2,4
Agder	3,7	2,5	2,2
Norge	3,8	2,6	2,3

Tabell 4: Befolkningsvekst og befolkningsandel i sentrene i kristiansandsregionen (Kilde: Agder fylkeskommune, Analyse)

Kommune	Prosentvis økning av nye innbyggere i sentre 2016- 2022	Andel innbyggere i sentre i 2022
Birkenes	22%	58 %
Iveland	0%*	47 %
Kristiansand	71%	68 %
Lillesand	77%	71%
Lindesnes	115%	61%
Vennesla	78%	82%
Kristiansandsregionen	73%	68 %

*Iveland har hatt vekst i kommunesenteret Birketveit, men nedgang i bygdesentrene Skaiå og Vatnestrøm. Summen er negativ i perioden 2016-2022, derfor ser det ut som 0% vekst.

Kjappe fakta om de seks kommunene i Kristiansandsregionen

Kilde: Analyseavdelingen i Agder fylkeskommune for år 2022

Kjappe fakta om Birkenes kommune

Areal (km2)	
Areal	625,4
Landareal	582,8
Bebyggd/samferdsel areal	12,0
Ferskvann	42,6
Jordbruksareal	12,6
Vernet areal	17

Folk	
Folketall	5 342
Andel kvinner	48,5 (Agder: 49,7)
Andel i tettsted (SSB)	56 %
Gjennomsnittsalder	menn 37,9 - kvinner 39,2
Forventet levealder	menn 80,3 - kvinner 84,3
Personer per husholdning	2,36 (Agder: 2,16)

Tjenester	
Barneskoler	3 (550 elever)
Ungdomsskoler	2 (236 elever)
Videregående skoler	
Tannklinikk	Birkeland
Fylkesvei (km)	146

Samfunn	
Administrasjonssenter	Birkeland
Interkommunalt politisk råd	Kristiansand
Sentralitetsklasse	4
Distriktsindeks	65,9
BA-område	BA41 Kristiansand

Kjappe fakta om Iveland kommune

Areal (km2)	
Areal	257,6
Landareal	241,7
Bebyggd/samferdsel areal	4,1
Ferskvann	15,9
Jordbruksareal	5,4
Vernet areal	1

Folk	
Folketall	1 323
Andel kvinner	48,3 (Agder: 49,7)
Andel i tettsted (SSB)	Ingen tettsteder ift SSB
Gjennomsnittsalder	menn 38,5 - kvinner 39,3
Forventet levealder	menn 80,0 - kvinner 80,4
Personer per husholdning	2,32 (Agder: 2,16)

Tjenester	
Barneskoler	2 (139 elever)
Ungdomsskoler	1 (53 elever)
Videregående skoler	
Tannklinikk	Iveland
Fylkesvei (km)	60

Samfunn	
Administrasjonssenter	Birketveit
Interkommunalt politisk råd	Kristiansand
Sentralitetsklasse	5
Distriktsindeks	51,8
BA-område	BA41 Kristiansand

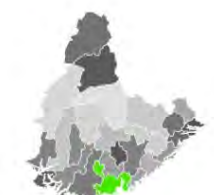
Kjappe fakta om Kristiansand kommune

Areal (km2)	
Areal	584,2
Landareal	549,3
Bebyggd/samferdsel areal	59,8
Ferskvann	34,9
Jordbruksareal	24,9
Vernet areal	108,0

Folk	
Folketall	113 737
Andel kvinner	50,1 (Agder: 49,7)
Andel i tettsted (SSB)	95 %
Gjennomsnittsalder	menn 38,2 - kvinner 39,7
Forventet levealder	menn 80,0 - kvinner 83,7
Personer per husholdning	2,13 (Agder: 2,16)

Tjenester	
Barneskoler	37 (9 417 elever)
Ungdomsskoler	21 (4 052 elever)
Videregående skoler	KKG, Vågsbygd, Søgne, Tangen, Kvadraturen
Tannklinikk	Rona, Slottet, Vågsbygd
Fylkesvei (km)	303

Samfunn	
Administrasjonssenter	Kristiansand
Interkommunalt politisk råd	Kristiansandsregionen
Sentralitetsklasse	3
Distriktsindeks	77,1
BA-område	BA41 Kristiansand

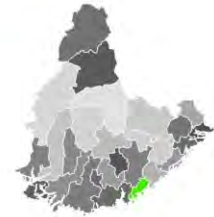
Kjappe fakta om Lillesand kommune

Areal (km ²)	
Areal	175,6
Landareal	165
Bebyggd/samferdsel areal	14,4
Ferskvann	10,6
Jordbruksareal	6,2
Vernet areal	11 (2,8 i sjø)

Folk	
Folketall	11 279
Andel kvinner	49,8 (Agder: 49,7)
Andel i tettsted (SSB)	75 %
Gjennomsnittsalder	menn 40,4 - kvinner 41,5
Forventet levealder	menn 80,9 - kvinner 84,4
Personer per husholdning	2,26 (Agder: 2,16)

Tjenester	
Barneskoler	4 (1 010 elever)
Ungdomsskoler	2 (472 elever)
Videregående skoler	Lillesand vgs
Tannklinikk	Lillesand
Fylkesvei (km)	94

Samfunn	
Administrasjonssenter	Lillesand
Interkommunalt politisk råd	Kristiansand
Sentralitetsklasse	3
Distriktsindeks	79,3
BA-område	BA41 Kristiansand

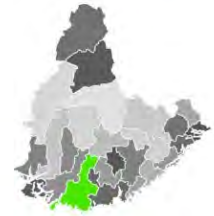
Kjappe fakta om Lindesnes kommune

Areal (km ²)	
Areal	899,3
Landareal	850,6
Bebyggd/samferdsel areal	31,5
Ferskvann	48,7
Jordbruksareal	44,1
Vernet areal	38 (27,3 i sjø)

Folk	
Folketall	23 147
Andel kvinner	49,4 (Agder: 49,7)
Andel i tettsted (SSB)	68 %
Gjennomsnittsalder	menn 40,3 - kvinner 42,1
Forventet levealder	menn 79,0 - kvinner 83,9
Personer per husholdning	2,17 (Agder: 2,16)

Tjenester	
Barneskoler	10 (1 926 elever)
Ungdomsskoler	6 (950 elever)
Videregående skoler	Mandal vgs
Tannklinikk	Mandal
Fylkesvei (km)	435

Samfunn	
Administrasjonssenter	Mandal
Interkommunalt politisk råd	Kristiansand
Sentralitetsklasse	4
Distriktsindeks	61,9
BA-område	BA41 Kristiansand

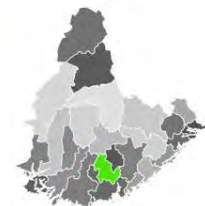
Kjappe fakta om Vennesla kommune

Areal (km ²)	
Areal	371,9
Landareal	349,0
Bebyggd/samferdsel areal	12,5
Ferskvann	23,0
Jordbruksareal	13,8
Vernet areal	6,3

Folk	
Folketall	15 123
Andel kvinner	49,4 (Agder: 49,7)
Andel i tettsted (SSB)	83 %
Gjennomsnittsalder	menn 38,1 - kvinner 39,3
Forventet levealder	menn 79,4 - kvinner 83,6
Personer per husholdning	2,26 (Agder: 2,16)

Tjenester	
Barneskoler	7 (1 365 elever)
Ungdomsskoler	2 (567 elever)
Videregående skoler	Vennesla vgs
Tannklinikk	Vennesla
Fylkesvei (km)	128

Samfunn	
Administrasjonssenter	Vennesla
Interkommunalt politisk råd	Kristiansand
Sentralitetsklasse	4
Distriktsindeks	70,4
BA-område	BA41 Kristiansand

Sysselsettingstall i Kristiansandsregionen – per 2021

Agder

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosentendring 2015-2021	Sektorens prosentandel av samlet vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	3 015	3 224	209	6,9	2,5
Kommunal forvaltning	28 927	31 837	2910	10,1	35,4
Offentlig eide foretak	4 608	3 487	-1121	24,3	-13,6
Privat sektor	85 885	90 784	4863	5,7	59,2
Statsforvaltningen	12 486	13 843	1357	10,9	16,5
Sum alle sektorer	134 921	143 139	8218	6,1	100,0

Region Kristiansand

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosentendring 2015-2021	Sektorens prosentandel av vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	1 560	1 634	74	4,7	-1,0
Kommunal forvaltning	14 673	16 810	2137	14,6	26,3
Offentlig eide foretak	2 881	1 909	-972	-33,7	-5,4
Privat sektor	49 633	53 267	3634	7,3	63,3
Statsforvaltningen	7 531	8 249	718	9,5	16,9
Sum alle sektorer	76 278	91 869	5591	7,3	100,0

Kristiansand

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosentendring 2015-2021	Sektorens prosentandel av vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	1 131	1 233	102	9,0	2,9
Kommunal forvaltning	9 453	10 905	1452	15,4	41,7
Offentlig eide foretak	2 514	1 615	899	35,8	25,8
Privat sektor	36 822	39 186	2364	6,4	67,8
Statsforvaltningen	6 923	7 369	466	6,7	13,4
Sum alle sektorer	56 843	60 328	3485	6,1	100,0

Lindesnes

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosentendring 2015-2021	Sektorens prosentandel av vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	193	183	10	-5,2	-1,0
Kommunal forvaltning	2 214	2 485	271	12,2	26,3
Offentlig eide foretak	188	132	56	-29,8	-5,4
Privat sektor	5 869	6 522	653	11,1	63,3
Statsforvaltningen	239	413	174	72,8	16,9
Sum alle sektorer	8 703	9 735	1032	11,9	100,0

Lillesand

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosent endring 2015-2021	Sektorens prosent- andel av vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	112	117	5	4,5	0,9
Kommunal forvaltning	1000	1134	134	13,4	23,3
Offentlig eide foretak	95	94	-1	-1,1	-0,2
Privat sektor	2 851	3 215	364	12,8	63,2
Statsforvaltningen	256	330	74	28,9	12,8
Sum alle sektorer	4 314	4 890	576	13,4	100,0

Birkenes

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosent endring 2015-2021	Sektorens prosent- andel av vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	3	3	0	0,0	0,0
Kommunal forvaltning	476	519	44	9,3	30,1
Offentlig eide foretak	4	24	20	600,0	13,7
Privat sektor	1149	1234	85	7,4	58,2
Statsforvaltningen	26	23	-3	-11,5	-2,1
Sum alle sektorer	1 657	1 803	146	8,8	100,0

Iveland

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosent endring 2015-2021	Sektorens prosent-andel av vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	0	0	0	0,0	0,0
Kommunal forvaltning	204	181	-23	-11,3	27,7
Offentlig eide foretak	0	3	3	-	-3,6
Privat sektor	284	221	-63	-22,2	75,9
Statsforvaltningen	4	4	0	0,0	0,0
Sum alle sektorer	492	409	-83	-16,9	100,0

Vennesla

	Antall ansatte 2015	Antall ansatte 2021	Vekst 2015-2021	Sektorens prosentendring 2015-2021	Sektorens andel av vekst 2015-2021
Fylkeskommunal forvaltning	121	98	-23	-19,0	-5,3
Kommunal forvaltning	1327	1586	259	16,5	59,5
Offentlig eide foretak	80	41	-39	-48,8	-9,0
Privat sektor	2 658	2 889	231	8,7	53,1
Statsforvaltningen	83	90	7	8,4	1,6
Sum alle sektorer	4 269	4 704	435	10,2	100,0